

І. М. Вахович,

д. е. н., професор, ректор, Луцький національний технічний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4912-5798>

Д. М. Матрунчик,

к. т. н., докторант кафедри фінансів, банківської справи та страхування,

Луцький національний технічний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8173-2582>

Ю. М. Погуляйко,

доктор філософії в галузі економіки, Луцький національний технічний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1640-2832>

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.17.19

ПАРАДИГМАЛЬНИЙ КОНЦЕПТ СТРАТЕГІЧНОГО ЦІЛЕПОКЛАДАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОСТВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ: ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

I. Vakhovych,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Rector, Lutsk National Technical University

D. Matrunchyk,

PhD in Technical Sciences, Doctoral candidate of the Department of Finance,

Banking and Insurance, Lutsk National Technical University

Yu. Pohuliako,

PhD in Economics, Lutsk National Technical University

PARADIGMATIC CONCEPT OF STRATEGIC GOAL-SETTING FOR INNOVATIVE TRANSFORMATION OF THE POST-WAR ECONOMY AT THE REGIONAL LEVEL: PECULIARITIES OF FORMATION OF INNOVATION INFRASTRUCTURE

Встановлено, що парадигмальний концепт інноваційної трансформації поствоєнної економіки регіонів України являє собою поєднання сутнісно-змістовних характеристик інноватизації економічних відносин та імперативних засад формування інституційно-керованих моделей інноваційного інклюзивного розвитку, що дає змогу сформувати на регіональному рівні систему стратегування, програмування, планування, проектування та стимулювання інноваційних трансформаційних процесів. Дослідження показали, що при стратегічному цілепокладанні інноваційної трансформації поствоєнної економіки регіонів України необхідно враховувати комплекс екзогенних інноваційних детермінант: перехід до інноваційної моделі інклюзивного розвитку; трансформація монетаристських моделей у інституційно-керовані моделі інноваційного інклюзивного розвитку; транснаціоналізація та концентрація генерування ключових інновацій. Виявлено, що вибір пріоритетів інноваційної трансформації регіональних господарських комплексів має базуватися на врахуванні ендогенних інноваційних детермінант: відбудова країни та реабілітація постраждалих внаслідок війни; зміцнення обороноздатності, господарської самодостатності та енергетичної безпеки країни; цифрова трансформація сектору публічних послуг та продуктових ланцюгів. Встановлено, що ключовим елементом відбудови поствоєнної економіки регіонів України на інноваційних засадах виступає каскадно-циркулярна модель інноваційної трансформації, яка передбачає дотримання ієрархічності пріоритетів при залученні ресурс-

сної бази у відтворювальний процес та максимізацію замкнених циклів у продуктових ланцюгах регіональних господарських комплексів. Обґрунтовано, що реалізація стратегій інноваційного розвитку поствоєнної економіки регіонів України має передбачати прискорену розбудову регіональної мережі об'єктів інноваційної інфраструктури: модернізацію освітньо-наукового простору, створення спільної освітньо-наукової інфраструктури, формування регіональних інноваційних кластерів, відновлення мережі проектних інститутів і їх поступове перетворення у інжинірингові агентства. Доведено, що структуроутворюючим ядром розбудови регіональної інноваційної інфраструктури має стати формування науково-технічних комплексів, а це вимагає створення нестатутних об'єднань кластерного типу, організаційно-правова форма котрих дасть змогу консолідувати організаційні можливості та фінансові і матеріальні ресурси місцевої влади, місцевого освітньо-наукового простору та реального бізнесу у напрямі генерації продуктових та процесних інновацій.

It has been determined that the paradigmatic concept of innovative transformation of the post-war economy of the regions of Ukraine is a combination of the essential characteristics of innovation of economic relations and the imperative principles of formation of institutionally controlled models of innovative inclusive development, which allows to form a system of strategizing, programming, planning, designing and stimulating innovative transformation processes at the regional level. The research has shown that in the strategic goal-setting for the innovative transformation of the post-war economy of Ukraine's regions, it is necessary to take into account a set of exogenous innovation determinants: transition to an innovative model of inclusive development; transformation of monetarist models into institutionally managed models of innovative inclusive development; transnationalisation and concentration of key innovations generation. It has been found that the choice of priorities for the innovative transformation of regional economic complexes should be based on the consideration of endogenous innovative determinants: reconstruction of the country and rehabilitation of those affected by the war; strengthening of defence capability, economic self-sufficiency and energy security of the country; digital transformation of the public services sector and product chains. It is established that a key element of the post-war reconstruction of the economy of Ukraine's regions on an innovative basis is the cascade-circular model of innovation transformation, which provides for compliance with the hierarchy of priorities in attracting the resource base to the reproduction process and maximising closed cycles in the product chains of regional economic complexes. It is substantiated that the implementation of strategies for the innovative development of the post-war economy of the regions of Ukraine should provide for the accelerated development of a regional network of innovation infrastructure facilities: modernisation of the educational and scientific space, creation of a common educational and scientific infrastructure, formation of regional innovation clusters, restoration of the network of design institutes and their gradual transformation into engineering agencies. It is proved that the formation of scientific and technical complexes should become the structural core of the development of regional innovation infrastructure, and this requires the creation of non-statutory cluster-type associations, the legal form of which will allow consolidating the organisational capabilities and financial and material resources of local authorities, local educational and scientific space and real business in the direction of generating product and process innovations.

Ключові слова: концепт, інноваційна трансформація, поствоєнна економіка, інклюзивний розвиток, інноваційна інфраструктура, регіон.

Key words: concept, innovation transformation, post-war economy, inclusive development, innovation infrastructure, region.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Інноваційна трансформація регіональних господарських комплексів має базуватися на сучасній імпе-

ративній базі, котра впливає з домінуючих в глобальному масштабі моделей стимулювання інноваційної діяльності. В умовах воєнного часу та поствоєнних викликів для економіки України інноваційна трансформація регіональної економіки повинна враховувати всю гаму ендегенних та екзогенних ризиків, що має бути

повною мірою імplementовано у розроблення парадигмального концепту програмування, планування та стимулювання інноваційної активності суб'єктів виробничо-господарської діяльності, науково-дослідних установ та закладів вищої освіти. Формування парадигмального концепту інноваційної трансформації економіки регіонів України також повинно відштовхуватися від ідентифікації пріоритетів активізації інноваційної діяльності, виходячи з негативних наслідків демонтажу частини вітчизняної науково-дослідної та науково-виробничої бази у 90-х роках минулого століття та виходячи із сучасних глобальних трендів інноваційного розвитку. Такий парадигмальний концепт має враховувати фундаментальні засади цілепокладання регуляторного впливу на інноваційні трансформації в кейнсіанських та монетаристських моделях макроекономічного регулювання, а також в моделях, котрі базуються на базових положеннях інституціональної теорії. Невід'ємною складовою такого концепту повинні виступати положення, котрі стимулюватимуть процеси розбудови інноваційної інфраструктури як необхідної передумови продукування комплексу продуктивних та процесних інновацій, впровадження котрих забезпечить вищий рівень конкурентоспроможності економіки регіонів України.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У працях П. Бубенка, Л. Гальперіної, Б. Гриньова, В. Гусєва, О. Довгого, В. Ємченка, М. Згуровського, Г. Лазутіна, О. Луцків, О. Морозова, Ю. Сенюка, О. Степанова, Л. Федулової та інших [1—7] розкриваються сутнісні характеристики та виокремлюється специфікація екзогенних та ендегенних інноваційних викликів, обґрунтовується доцільність та необхідність регіоналізації стратегування, програмування, планування, проектування та стимулювання інноваційної діяльності, розглядаються глобальні, національні та регіональні виміри концентрації та інтеграції інноваційного потенціалу, констатується потреба у створенні у регіональних господарських системах інноваційних полюсів зростання, пропонуються сучасні методи та різноманітні джерела диверсифікації фінансово-інвестиційного забезпечення розбудови інноваційної інфраструктури, але на даний момент перераховані аспекти активізації та детермінації інноваційних трансформацій мають розглядатися через призму поствоєнної відбудови країни.

Принципову позицію стосовно доцільності перенесення на регіональний рівень спектра основних інноваційних трансформаційних змін займають Б. Гриньов, П. Бубенко та В. Гусєв. Вони переконані, що пріоритет повинен надаватися тактиці локальних ініціативних зусиль, які не потребують оформлення на національному рівні — сподівання на вирішальну роль держави чергового разу можуть призвести до розчарувань і втрати часу [2, с. 138]. В мовах поствоєнної відбудови національної економіки та економіки регіонів необхідним є максимальне спрощення процедур регуляторного впливу на інноваційні процеси через перенесення основного спектра методів та інструментів на рівень адміністративної області та територіальної громади базового рівня, що уможливить продукування інновацій місцевими освітянськими, науковими та науково-виробничими устано-

вами, а також забезпечить прискорений трансфер іноземних передових технологій, критично необхідних для здійснення відбудовчих процесів.

Формування регіональних систем регуляторного впливу на інноваційні трансформації має враховувати територіальні диспропорції та асиметрії у ресурсному, науково-технічному та інфраструктурному забезпеченні відтворення продуктивних сил. Л. Гальперіна вважає, що при розробці та вдосконаленні регіонального ринкового інноваційно-інвестиційного механізму необхідно враховувати, що регіони України відрізняються за науково-технічним потенціалом, за рівнем розвитку продуктивних сил та структурою основного капіталу, його питомою вагою в територіальній структурі основного капіталу країни, за спеціалізацією на виробництві продукції, за часткою прибутку, що створюється кожним регіоном, за часткою збиткових підприємств, за ступенем адаптації до ринкових перетворень, рівнем розвитку інфраструктури наукової та інноваційної діяльності, можливостями залучення іноземних інвестицій [1, с. 275—277]. Наявність в окремих регіонах потужних центрів науково-технічного розвитку (м. Київ, м. Харків, м. Львів) надає їм переваги над іншими територіальними утвореннями в частині наявності ендегенних інноваційних резервів та можливостей, котрі полягають в здатності самих регіонів продукувати критично важливі для національного господарства та регіонального господарського комплексу продуктивні інновації, котрі необхідні для забезпечення поступальної відбудови країни.

Фундаментальною метою створення регіональних систем регулювання інноваційних трансформацій виступає формування в територіальних утвореннях інноваційних полюсів зростання, які дадуть імпульси для інноватизації всього спектра складових регіонального комплексоутворення. На думку академіка НАН України М. Згуровського, важливо створити відповідні умови для створення так званих острівців прориву (потужні наукові школи, матеріальна база, лідерські позиції тощо). На цих напрямках (їх для України не більше десяти) необхідно сконцентрувати кращі людські та фінансові ресурси, забезпечити адміністративну підтримку, інтеграцію суто дослідницького та університетського сегментів для кадрового супроводження наукових програм [4, с. 5]. У свій час на початку 2000-х років у Хмельницькій області на основі формування кластерів за участю місцевого університету та місцевих суб'єктів виробничо-господарської діяльності було сформовано точки зростання для більшості галузей господарського комплексу названого регіону. Хмельницька область демонструвала позитивний приклад для інших регіонів в частині налагодження реальної співпраці між закладами освіти та суб'єктами виробничого підприємництва. Тобто кластеризація забезпечила поступове формування сучасної інноваційної інфраструктури регіону.

Виходячи з того, що необхідною умовою результативності здійснення інноваційних процесів виступає стратегічне цілепокладання, невід'ємним елементом парадигмального концепту інноваційної трансформації поствоєнної економіки регіонів України виступає вибір стратегій інноваційного розвитку територіальних соціально-економічних систем. Специфікація такого роду

стратегій вже тривалий період виступає об'єктом досліджень вітчизняних вчених. О. Степанов та В. Ємченко виокремлюють наступні стратегії інноваційного розвитку: 1) стратегія перенесення — використання зарубіжного науково-технічного потенціалу і перенесення його досягнень на терени власної економіки; 2) стратегія запозичення — освоєння виробництва високотехнологічної продукції, що вже вироблялася в інших країнах, шляхом використання власної дешевої робочої сили та наявного науково-технічного потенціалу; 3) стратегія нагромадження — використання власного науково-технічного потенціалу, залучення іноземних вчених та конструкторів, досягнення інтеграції фундаментальної та прикладної науки [6, с. 92]. Вибір однієї з перерахованих стратегій залежить від рівня розвитку регіональної інноваційної інфраструктури та рівня концентрації капіталу у структуроутворюючих ланках регіонального господарського комплексу. Водночас урізноманітнення методів інноваційних трансформацій та необхідність прискореної відбудови поствоєної економіки потребує на рівні окремих регіонів поєднання перерахованих стратегій, що визначатиме рівень інтегрованості регіонів України у глобальні ланцюги руху інноваційної продукції.

ЦІЛІ СТАТТІ

Метою статті є розроблення парадигмального концепту стратегічного цілепокладання інноваційної трансформації поствоєної економіки на регіональному рівні з врахуванням особливостей формування інноваційної інфраструктури у відповідності з кращими іноземними практиками стимулювання інноваційної діяльності.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Формування вітчизняної архітектури регуляторного впливу на інноваційну трансформацію національної економіки та регіональних господарських комплексів, яка максимальною мірою враховуватиме поствоєнні виклики відбудови країни, має відштовхуватися від модифікованої стосовно вітчизняних реалій парадигми інноваційного розвитку. Імперативною базою здійснення інноваційних трансформацій у поствоєнний період має виступати парадигмальний концепт, що визначатиме інституційні межі планування, програмування, проектування та стимулювання масштабування продуктивних та процесних інновацій, виходячи з комплексу екзогенних та ендегенних інноваційних детермінант як сукупності впливів, зумовлених системними, циклічними та безпековими чинниками активізації інноваційної діяльності (рис. 1).

У спектрі екзогенних інноваційних детермінант чільне місце посідає перехід до інноваційної моделі інклюзивного розвитку. Інклюзивний розвиток як сучасна парадигма глобального поступу світової цивілізації, який передбачає залучення максимальною кількістю людей до різноманітних сфер соціуму, потребує створення умов для розмаїття портфеля продуктивних та процесних інновацій, котрі необхідні для досягнення поставлених цілей в умовах перманентних часових, просторових, територіальних та ресурсних обмежень. У високорозвинених країнах ці процеси отримали поширення та прискорення ще в 70-ті роки минулого століття,

що дозволило забезпечити соціально-економічний поступ навіть за умов перманентного дефіциту матеріально-сировинних ресурсів за рахунок нових технологій та інституційної інноватизації публічного сектора та сектора корпорацій, а також за рахунок ефективного функціонування інститутів інноваційної інфраструктури.

Ключовим моментом інноваційних трансформацій економіки високорозвинених країн стала трансформація монетаристських моделей у інституційно-керовані моделі інноваційного інклюзивного розвитку. На початку 70-х років передові країни відійшли від кейнсіанської моделі макроекономічного регулювання, котра не стимулювала прискорені темпи впровадження продуктивних та процесних інновацій, оскільки передбачала надмірний патронат держави над відтворювальними пропорціями.

На той час перехід від кейнсіанської концепції до монетаристської був відповіддю на ті виклики, котрі постали перед людством у зв'язку з підтвердженням наявності мальтузіанської дилеми: зростання чисельності населення планети у геометричній прогресії, а виробництва матеріальних благ — у арифметичній.

Монетаристські моделі макроекономічного регулювання з часом забезпечили вирішальну роль кон'юнктури базисних ринків у відтворювальних пропорціях, що не дозволяло залучати широкі маси населення до продуктування, впровадження та масштабування інновацій, а також залишало поза спектром першочергових пріоритетів економічної політики вирішення екологічних та природно-ресурсних проблем. Тому у 90-х роках минулого століття передові країни відмовилися від лекал рейганоміки та тетчеризму і забезпечили перехід до інституційно-керованих моделей інноваційного розвитку, в основі котрих лежали базові положення теорії інституціоналізму про колективний вибір та колективний інтерес. Це дало можливість за рахунок прискорення інноваційних трансформацій досягати цілей соціально-економічного розвитку навіть за умови загострення ресурсних та екологічних обмежень.

В останні десятиліття лівова частка високих технологій створюється на базі транснаціональних корпорацій, де є можливість забезпечувати прийнятний рівень фінансово-інвестиційного забезпечення капіталомістких проєктів, пов'язаних з розробленням технологічних процесів нового покоління, котрі забезпечать випереджальний розвиток національних економік. Якраз в останні роки спостерігається концентрація продуктування ключових інновацій в секторі транснаціональних корпорацій, а вже потім через різноманітні форми трансферу запускається процес дифузії інноваційних розробок в окремі частини світу, зокрема в сектор країн, які відзначаються прискореними темпами соціально-економічного піднесення та залучають у відтворювальний процес великі обсяги різноманітних ресурсів (Індія, Китай).

Природа екзогенних інноваційних детермінант, котрі мають бути враховані при формуванні дорожньої карти інноваційних трансформацій економіки регіонів України, певною мірою пов'язана з ендегенними інноваційними детермінантами, але детермінується, в першу чергу, необхідністю забезпечення прискорених темпів відбудови країни на інноваційних засадах. Тоб-

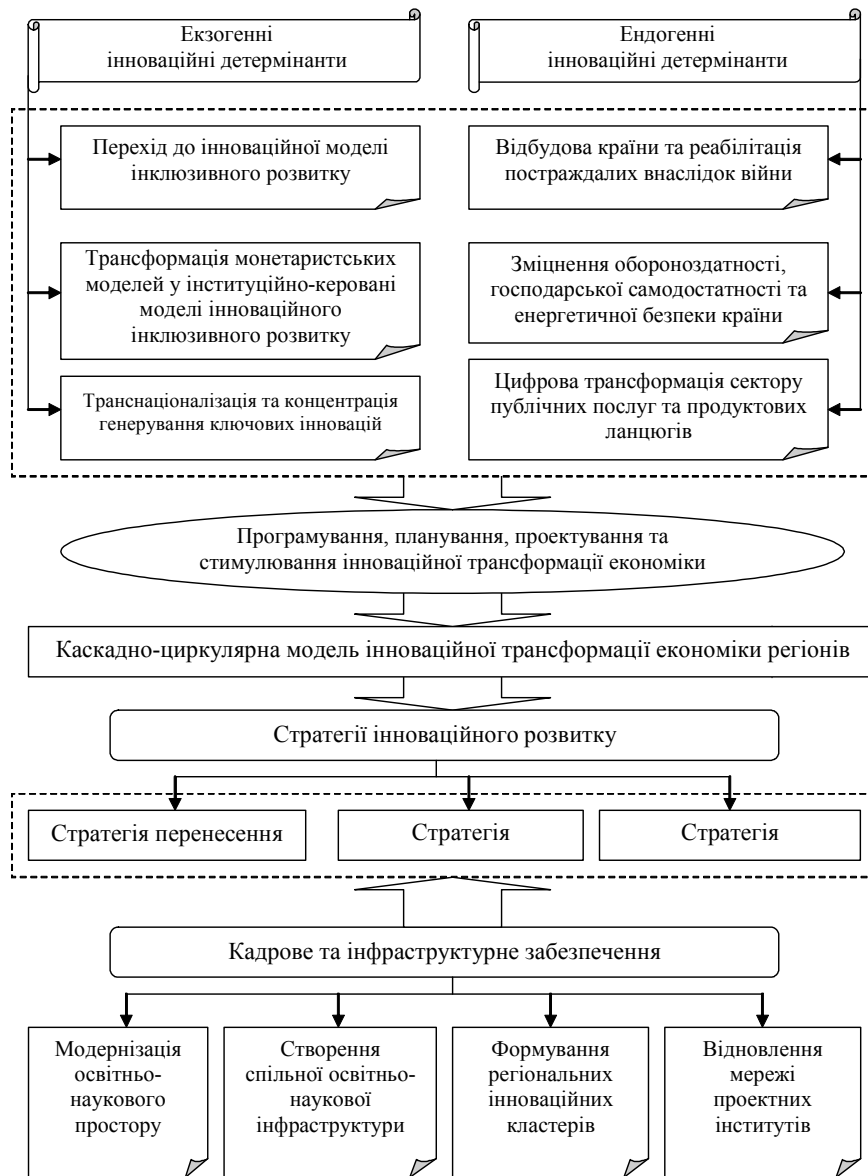

Рис. 1. Парадигмальний концепт інноваційної трансформації поствоєнної економіки регіонів України

Джерело: побудовано Д. М. Матрунчиком.

то галузі регіонального господарства, котрі найбільшою мірою визначають результативність відбудовчих процесів (будівельна індустрія, промисловість будівельних матеріалів, виробництво металопродукції, енергетичне господарство, транспортний комплекс, транспортне машинобудування) мають бути модернізовані на основі використання найбільш сучасних технологій, котрі апробовані у високорозвинених країнах і передбачають високий рівень комплексності використання матеріальних ресурсів. На регіональному та місцевому рівні доцільно також сформувати портфель інклюзивної реабілітації постраждалих внаслідок воєнних дій жителів, в першу чергу територій, котрі перебували під окупацією. Така інклюзивна реабілітація стане можливою за рахунок розбудови мережі об'єктів природоохоронної та природно-господарської інфраструктури, яка забезпечить використання природних біогеоценозів у цілях оздоровлення та відпочинку постраждалих внаслідок війни громадян України.

Не менш ключовою складовою комплексу ендегенних інноваційних детермінант інноваційної трансформації економіки регіонів України у поствоєнний період виступає зміцнення обороноздатності країни за рахунок відродження вітчизняного оборонно-промислового комплексу з метою виробництва сучасних видів озброєнь та військової техніки, що поряд із досягненням безпекових цілей дозволить сформувати додаткові замкнуті цикли у старопромислових регіонах через зростання внутрішнього попиту на вітчизняну металопродукцію та електроніку. Розширене відтворення оборонно-промислового комплексу також активізує співпрацю виробничого сектора національної економіки з науководослідними інститутами академічної науки в різних регіонах (м. Київ, Харківська та Львівська області), котрі традиційно працювали на потреби оборони у попередні десятиліття, що дасть поштовх для розбудови матеріально-технічної бази науково-технічних закладів та підвищення мотивації вчених в частині продукування

інноваційних розробок в галузі озброєнь і тим самим забезпечить модернізацію регіональної інноваційної інфраструктури.

Введення додаткових потужностей в оборонно-промисловий комплекс також вирішує ще одну важливу проблему національної безпеки — зміцнення господарської самодостатності країни у зв'язку з диверсифікацією ланцюгів доданої вартості. В руслі зміцнення господарської самодостатності країни також слід розглядати модернізацію будівельного та транспортного комплексів, галузей добувної та переробної промисловості, що сприятиме також оновленню мережі об'єктів виробничої та логістичної інфраструктури, а це дасть змогу знизити трансакційні витрати і підвищити рівень конкурентоспроможності виробництва продукції у виробничих секторах національного господарства. Забезпечення енергетичної безпеки країни у поствоєнний період з огляду на наслідки ворожих ударів по енергетичній інфраструктурі має передбачати деконцентрацію мережі таких об'єктів через зведення комплексу міні-ТЕЦ, котрі працюватимуть на твердому біологічному паливі чи на інших відновних джерелах. Також потребує інноваційної трансформації мережа нафтопереробних виробництв у різних регіонах України, щоб на порядок збільшити вітчизняне виробництво світлих нафтопродуктів та інших енергетичних продуктів і зменшити залежність від імпорту мінеральних палив в цілому.

Україна продемонструвала світу високий рівень ефективності цифрової трансформації сектору публічних послуг та продуктових ланцюгів, що сформувало сприятливі передумови для поглиблення цифрової інноватизації зокрема та інноваційної трансформації в цілому, що дасть змогу забезпечити конвергенцію вітчизняних регіональних інноваційних систем з аналогічними системами країн Європейського Союзу, а це на порядок підвищить привабливість вітчизняних інноваційних проєктів для інвесторів-нерезидентів. В цілому вдала реалізація цифрової трансформації сектору публічних послуг та продуктових ланцюгів — це перший крок до демонтажу сировинної моделі національної економіки і формування на її основі каскадно-циркулярної моделі розширеного відтворення ресурсно-виробничого потенціалу регіональних господарських комплексів.

Перераховані екзогенні та ендогенні детермінанти активізації інноваційних процесів мають виступати інституційним підґрунтям формування загальнодержавних та регіональних програм та планів, а також реалізації проєктів інноваційної трансформації національної економіки та регіональних господарських комплексів. Також вони повинні детермінувати комплекс стимулів на загальнодержавному та регіональному рівнях, які варто використовувати для підвищення заінтересованості публічного та корпоративного сектора в активізації процесів, пов'язаних з продукуванням та впровадженням продуктових та процесних інновацій. Ключовим моментом програмування, планування, проектування та стимулювання інноваційної трансформації регіональних господарських комплексів має стати умонтування в регіональну архітектуру регуляторного впливу на інноваційні процеси каскадно-циркулярної моделі. Виходячи з атрибутивних характеристик цієї моделі має

здійснюватися вибір конкретної стратегії або ж поєднання типових стратегій інноваційного розвитку регіону у поствоєнний період. Такими стратегіями виступають: стратегія перенесення, стратегія запозичення, стратегія нарощування.

Стратегія перенесення, котра передбачає використання здобутків зарубіжного науково-технічного потенціалу і перенесення його досягнень на терени української економіки, має використовуватися в тих ланках регіональних господарських комплексів, де в країні в цілому та в окремих регіонах стосовно їх модернізації відсутня виробничо-технічна та науково-експериментальна база продукування продуктових інновацій. Тим більше у поствоєнний період, коли фактори оперативності та мобільності виступають ключовими чинниками освоєння інновацій, дана стратегія має бути взята на озброєння підрозділами регіональної влади, котрі відповідають за стимулювання інноваційної діяльності.

Стратегія запозичення, магістральною ланкою котрої є освоєння виробництва високотехнологічної продукції, що вже вироблялася в інших країнах, шляхом використання власної дешевої робочої сили та наявного науково-технічного потенціалу, має бути складовою загальної стратегії соціально-економічного розвитку регіону. Така стратегія дасть змогу зекономити час у реалізації проєктів поствоєнного відновлення регіональних господарських систем і забезпечити модернізацію та реконструкцію структуроутворюючих ланок економіки регіонів України та створити умови для залучення значної кількості суб'єктів виробничо-господарської діяльності до інноваційного процесу.

Стратегія нарощування, яка зорієнтована на використання власного науково-технічного потенціалу, залучення іноземних вчених та конструкторів, досягнення інтеграції фундаментальної та прикладної науки, має бути використана для створення сучасних високотехнологічних виробництва та модернізації тих ланок регіональних господарських комплексів, котрі випускають товари інвестиційного призначення. Визначальною перевагою даної стратегії над стратегіями перенесення та запозичення є те, що збільшується ймовірність забезпечення інтеграції фундаментальної та прикладної науки. Прикметною рисою інноваційного та науково-технічного розвитку регіонів України у попередні десятиліття було те, що не вдавалося забезпечити дієвий взаємозв'язок між фундаментальною та прикладною наукою, а це й зумовило інноваційний вакуум у більшості ланок регіональних господарських комплексів та гальмувало розвиток регіональної інноваційної інфраструктури.

Найкращим варіантом масштабування інновацій на регіональному рівні є поєднання окремих елементів трьох перерахованих стратегій для прискореного впровадження інноваційних розробок у відбудовчі процеси, активізації діяльності вітчизняних науково-технічних установ та трансферу передових іноземних технологій. Запорукою запуску масштабних інноваційних трансформацій у поствоєнний період виступає залучення до відбудовчих процесів інвесторів-нерезидентів, котрі спеціалізуються на реалізації проєктів інноваційної спрямованості, що дасть змогу диверсифікувати джерела фінансово-інвестиційного забезпечення інноваційного

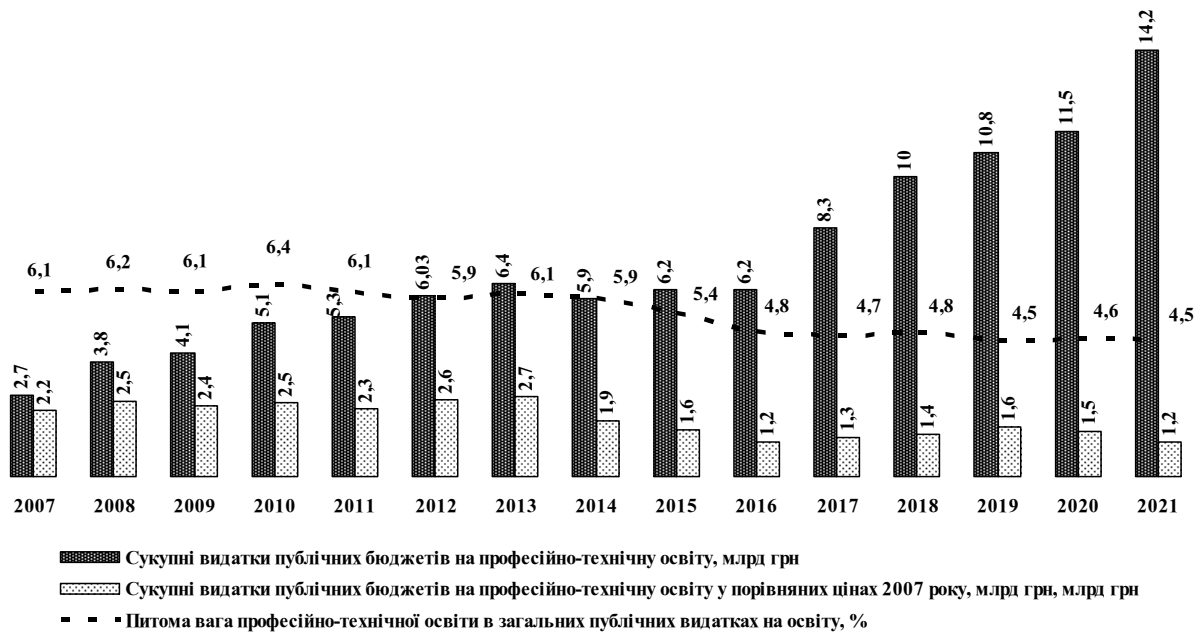

Рис. 2. Сукупні видатки публічних бюджетів України на професійно-технічну освіту у 2007–2021 роках

Джерело: розраховано за даними Державної казначейської служби України.

оновлення виробничо-технічної бази регіональних господарських комплексів та покращити умови для отримання передового іноземного досвіду впровадження продуктивних та процесних інновацій.

Парадигмальний концепт інноваційної трансформації поствоєнної економіки регіонів України має передбачати створення умов для якісного кадрового та інфраструктурного забезпечення продукування інноваційних процесів, що стане можливим за умови реформування освіти, науки та мережі науково-дослідних і науково-експериментальних установ та відновлення потенціалу науково-виробничих об'єднань. Модернізація освітньо-наукового простору має детермінуватися потребами відбудови країни у поствоєнний період, що вимагає якісної підготовки інженерних та кваліфікованих робітничих кадрів, а це у свою чергу пов'язано з переглядом пріоритетів фінансування професійно-технічної та вищої освіти.

Більше того, одним з поствоєнних викликів інноваційної трансформації економіки регіонів України є відновлення знищених та пошкоджених діями ворога об'єктів виробничої та невиробничої інфраструктури, об'єктів житлової нерухомості на основі використання сучасних технологій, що вимагає суттєвого збільшення кількості кваліфікованих фахівців, здатних використовувати або ж швидко освоювати передові, зокрема цифрові технології у відновленні матеріальних об'єктів. Поряд з підготовкою інженерних кадрів необхідною є модернізація виробничо-технічної та навчальної бази підготовки кваліфікованих робітників. З огляду на це, складовою інноваційної трансформації регіональних господарських комплексів має стати оновлення професійно-технічної освіти як через удосконалення системи підготовки існуючих робітничих професій, так і відкриття нових спеціальностей.

У 2007–2021 роках в динаміці фактичної суми публічних видатків на професійно-технічну освіту спосте-

рігається в цілому висхідна тенденція. Зокрема, у 2007 році сума бюджетних видатків на професійно-технічну освіту складала 2,7 млрд грн, у 2011 році — 5,3 млрд грн, у 2014 році — 5,9 млрд грн, у 2017 році — 8,3 млрд грн, у 2020 році — 11,5 млрд грн, у 2021 році — 14,2 млрд грн. В цілому у 2021 році порівняно з 2007 роком публічні видатки на професійно-технічну освіту збільшилися у 5,3 рази, порівняно з 2013 роком — у 2,2 рази (рис. 2). Водночас висхідний тренд спостерігається лише у динаміці номінальної величини публічних видатків на професійно-технічну освіту.

У динаміці публічних видатків на професійно-технічну освіту у порівнянних цінах 2007 року починаючи з 2014 року в цілому спостерігається хвилеподібна спадна тенденція. Якщо порівняти величину публічних видатків на професійно-технічну освіту у порівнянних цінах у 2007 та 2021 роках, то напрашується висновок про те, що реального збільшення величини даного виду асигнувань не спостерігається. Про те, що професійно-технічна освіта до цих пір не стала пріоритетом державної освітньої політики, також свідчить динаміка питомої ваги професійно-технічної освіти у сукупних публічних видатках на освіту. Даний показник у 2007 році становив 6,1%, у 2010 році — 6,4%, у 2014 році — 5,9%, у 2018 році — 4,8%, у 2021 році — 4,5%. Тобто видатки на інші ланки освітньої галузі зростали більш прискореними темпами.

Кількаразове зростання номінальних сум публічних видатків на професійно-технічну освіту варто вважати позитивним моментом, оскільки поступово відновлюється престиж професії кваліфікованого робітника та молодшого спеціаліста, котрі виконують основний спектр робіт, пов'язаних з виробництвом продукції та наданням послуг.

Виходячи з підвищеної потреби у кваліфікованих робітничих кадрах для забезпечення прискорених темпів повоєнного відновлення, доцільним є подальше нарощення видатків у професійно-технічну освіту.

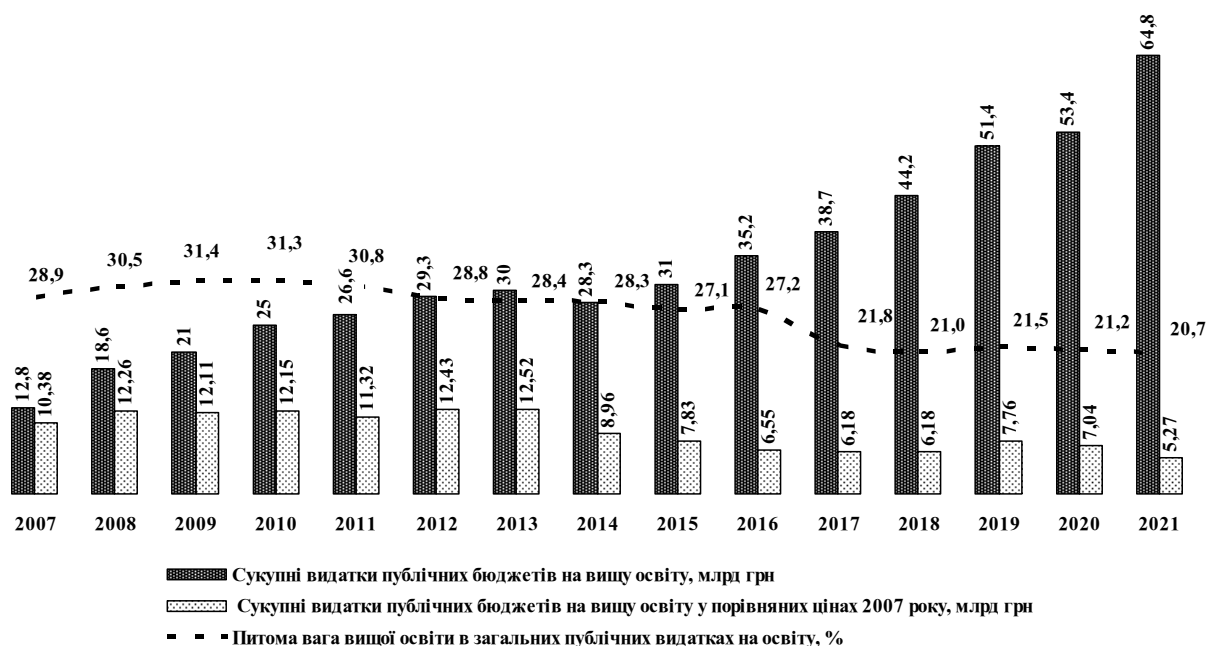

Рис. 3. Сукупні видатки публічних бюджетів України на вищу освіту у 2007—2021 роках

Джерело: розраховано за даними Державної казначейської служби України.

Місцева влада має отримувати більші суми освітньої субвенції для модернізації матеріально-технічної бази та оновлення програмного забезпечення підготовки кваліфікованих робітників.

Підготовка інженерних кадрів, котрі володітимуть сучасними знаннями, що даватимуть змогу продукувати сучасні продуктивні інновації, також залежить від обсягів бюджетного фінансування закладів вищої освіти. У динаміці фактичних публічних видатків на вищу освіту у 2007—2021 роках спостерігається чітко виражений висхідний тренд. Якщо у 2007 році сума публічних видатків на вищу освіту складала 12,8 млрд грн, у 2011 році — 26,6 млрд грн, у 2015 році — 31 млрд грн, у 2018 році — 44,2 млрд грн, то у 2021 році — 64,8 млрд грн. В цілому у 2021 році порівняно з 2007 роком сума фактичних публічних видатків на вищу освіту зросла більш, ніж у 5 разів (рис. 3).

Однак у динаміці публічних видатків на вищу освіту у порівнянних цінах 2007 року спостерігається низхідний тренд, що свідчить про зменшення реальної величини фінансування закладів вищої освіти. Також у 2007—2021 роках в цілому спостерігається спадна тенденція у динаміці питомих ваг вищої освіти у сукупних публічних видатках на освіту. У 2007 році даний показник становив 28,9%, у 2010 році — 31,3%, у 2015 році — 27,1%, у 2018 році — 21,0%, у 2020 році — 21,2%, у 2021 році — 20,7%. Тобто, виходячи з такої динаміки частки публічних видатків на вищу освіту, можна зробити висновок, що темпи зростання публічних видатків на підготовку кадрів вищої кваліфікації зростають більш повільними темпами, ніж видатки на інші складові освітньої галузі. Потреба підготовки інженерних та управлінських кадрів для прискорення процесу відбудови країни потребує нарощення публічного фінансування у підготовку кадрів вищої кваліфікації, особливо тих напрямів підготовки, котрі безпосередньо пов'язані з генерацією, впровадженням та комерціалізацією продуктивних і процесних інновацій.

Потребує оптимізації і мережа науково-дослідних академічних установ у напрямі наближення їх профілю та спеціалізації до потреб відбудови країни, в першу чергу в частині відновлення пошкоджених війною матеріальних об'єктів та зміцнення обороноздатності. Паралельно має відбуватися створення спільного освітньо-наукового середовища, яке даватиме можливість науково-дослідним установам ділитися фундаментальними та прикладними науковими результатами із закладами вищої освіти, щоб підвищувати рівень підготовки фахівців на основі використання найновіших вітчизняних досягнень у навчальному процесі.

Для скорочення тривалості часу між розробкою та впровадженням інновацій, тобто зближення науки і виробництва, доцільно за участі місцевої влади формувати нестатутні об'єднання у формі регіональних інноваційних кластерів, учасниками котрих також мають бути місцеві заклади освіти, науково-дослідні установи, консалтингові агентства, суб'єкти виробничого підприємництва та фінансово-банківські установи. У поствоєнний період, коли актуалізується вирішення проблеми відновлення знищеної чи пошкодженої війною мережі інфраструктурних об'єктів, будівель та споруд, доцільним є відновлення мережі проектних інститутів, зокрема через перетворення їх в інжинірингові агентства. Перераховані заходи є фундаментальною передумовою розбудови сучасної регіональної мережі інститутів інноваційної інфраструктури.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Вітчизняна концентрація та інтеграція капіталу у сфері високих технологій унеможливується через рентоорієнтовану спрямованість національного бізнесу та відсутність достатнього набору стимулів для масового впровадження інновацій у структуроутворюючих ланках національного господарства. Дієвість такого роду стимулів найкраще буде забезпечена через перенесення

центру тяжіння у регуляторному впливі на інноваційні процеси на регіональний рівень. Таким чином буде сформоване інституційне підґрунтя для продукування інновацій у процесах відбудови країни, що однозначно вплине на оперативність та якість процесів відновлення зруйнованих війною об'єктів та реабілітації постраждалих внаслідок війни громадян у регіонах країни. Таке продукування інновацій вимагає формування парадигмального концепту інноваційної трансформації поствоєнної економіки регіонів України через стратегічне цілепокладання структурної перебудови регіональних господарських комплексів та розбудови регіональної мережі об'єктів інноваційної інфраструктури.

Дослідження показали, що парадигмальний концепт інноваційної трансформації поствоєнної економіки регіонів України являє собою поєднання сутнісно-змістовних характеристик інноватизації економічних відносин та імперативних засад формування інституційно-керованих моделей інноваційного інклюзивного розвитку, що дає змогу сформулювати на регіональному рівні систему стратегування, програмування, планування, проектування та стимулювання інноваційних трансформаційних процесів на основі каскадно-циркулярної моделі відтворення в територіальних продуктових ланцюгах з відповідним кадровим та інфраструктурними забезпеченням. Виходячи з даного твердження, необхідно констатувати доцільність оновлення кадрового та інфраструктурного забезпечення реалізації стратегій інноваційного розвитку регіональних господарських комплексів через розбудову мережі об'єктів інноваційної інфраструктури. Перспективна модель розбудови регіональної інноваційної інфраструктури має передбачати: модернізацію освітньо-наукового простору, створення освітньо-наукової інфраструктури, формування регіональних інноваційних кластерів, перетворення проектних інститутів в інжинірингові агентства.

Література:

1. Гальперіна Л.П. Створення інноваційно орієнтованої суспільної системи: регіональний аспект. Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право). 2004. Вип. 1—2. С. 275—281.
2. Гриньов В.Б., Бубенко П.Т., Гусєв В.А. Проблеми формування інноваційної системи в Україні. Економіка і прогнозування. 2004. №3. С. 127—138.
3. Довгий О.С. Науково-технічна стратегія в політиці забезпечення національної конкурентоспроможності. Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право). 2004. Вип. 1—2. С. 103—108.
4. Згуровський М. З широкого спектра наукових досліджень і підготовки кадрів, традиційно здійснюваних в Україні, мають бути виділені ті, де існують відповідні умови для створення так званих острівців прориву. Економіст. 2011. № 3 (293). С. 4—5.
5. Лазутін Г.І. Сучасні тенденції розвитку інноваційної діяльності. Економіка і прогнозування. 2003. № 2. С. 99—113.
6. Степанов О.П., Ємченко В.М. Стратегія інноваційного розвитку України. Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право). 2004. Вип. 1—2. С. 83—96.

7. Федулова Л.І. Корпоративні структури в інноваційній діяльності: світовий досвід та можливості для України. Економіка і прогнозування. 2004. № 4. С. 9—27.

References:

1. Hal'perina, L.P. (2004), "Creation of an innovation-oriented social system: regional aspect", *Stratehiia rozvytku Ukrainy (ekonomika, sotsiologhiia, pravo)*, vol. 1—2, pp. 275—281.
2. Hryn'ov, V.B. Bubenko, P.T. and Husiev, V.A. (2004), "Problems of forming an innovation system in Ukraine", *Ekonomika i prohnozuvannia*, vol. 3, pp. 127—138.
3. Dovhyi, O.S. (2004), "Scientific and technical strategy in the policy of ensuring national competitiveness", *Stratehiia rozvytku Ukrainy (ekonomika, sotsiologhiia, pravo)*, vol. 1—2, pp. 103—108.
4. Zghurovs'kyj, M. (2011), "From the wide range of scientific research and personnel training traditionally carried out in Ukraine, those that have the appropriate conditions for the creation of so-called breakthrough islands should be selected", *Ekonomist*, vol. 3 (293), pp. 4—5.
5. Lazutin, H.I. (2003), "Modern trends in the development of innovative activity", *Ekonomika i prohnozuvannia*, vol. 2, pp. 99—113.
6. Stepanov, O.P. and Yemchenko V.M. (2004), "Strategy of innovative development of Ukraine", *Stratehiia rozvytku Ukrainy (ekonomika, sotsiologhiia, pravo)*, vol. 1—2, pp. 83—96.
7. Fedulova, L.I. (2004), "Corporate structures in innovative activity: world experience and opportunities for Ukraine", *Ekonomika i prohnozuvannia*, vol. 4, pp. 9—27.

Стаття надійшла до редакції 19.08.2023 р.

<https://nayka.com.ua>

Електронне фахове видання

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)
Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292

e-mail: economy_2008@ukr.net

viber: +38 050 3820663